

..... SPIJK.....WEST BETUWE.....

In het uiterst westelijk, soms vergeten, puntje van West Betuwe ligt Spijk. U zou het kunnen kennen, want van 2016-2018 werd er het bekende golftoernooi de Dutch Open gehouden. De Spijkse kerktoeren was regelmatig op tv te zien en er kwamen duizenden bezoekers uit binnen- en buitenland. Maar we vertellen u graag iets over ons dorp.

Spijk is een heel oud dorp, al in 1214 wordt er in een leenregister over gesproken, de kerk is een van de oudste uit de omgeving en al in 1598 was er een school in het dorp. Er zijn overigens vier dorpen die Spijk heten. Eén in Noord Groningen, één in Oost Gelderland, waar de Rijn ons land binnenstroomt, een buurtschap bij Wijk en Aalburg in het land van Heusden en Altena en natuurlijk ons West Betuws Spijk aan de Linge (bij Gorkum, zeggen we dan). Er zijn ruim 900 inwoners en tot de Napoleontische tijd was het een heerlijkheid. Aan het begin van de 17^e eeuw kreeg Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck, in die tijd gezien als de rijkste Nederlander, het kasteel met de heerlijkheid Spijk cadeau van de prins van Oranje, als dank voor bewezen diensten. De heren van Aerssen van Sommelsdijck bleven ruim tweehonderd jaar heer van Spijk en op het avondmaal zilver van de Spijkse kerk is hun wapen afgebeeld.

Spijk is altijd een grensplaats geweest, dan weer Hollands, dan weer Gelders. Het bestaat uit een lange lintbebouwing van enkele kilometers langs de Linge met een dorpskern waar vroeger de oude kasteeltuinen (Plantage) was, met in het midden een dorps huis. Richting Heukelum ligt de buurtschap Vogelswerf.

oude gravure met kerk en buitendijks kasteel

In dorps huis de Lindehof, of buiten op het terras, kun je iets eten en of drinken. Maar verder is er geen winkel of café waar je iets kunt kopen. Spijk heeft een basisschool, maar is voor de dagelijkse boodschappen, winkelen en voortgezet onderwijs aangewezen op Gorinchem.

Spijk ligt centraal in het land en is via de A15 afslag Gorkum Oost en Arkel, gemakkelijk te bereiken. Je kunt er prachtig wandelen of fietsen, wellicht is in het dorps huis nog een routebeschrijving te koop met gegevens van de bezienswaardigheden. Ook via de historische vereniging <http://histverspijkenvogelswerf.nl/> is meer info te verkrijgen over het dorp. Langs de dijk staan namelijk prachtige oude boerderijen, waarvan sommige rijks- en andere gemeentemonumenten zijn. Als je van de A15 bij de rotonde de dijk op gaat zie je een water waarbij enkele bedrijven liggen. Dit was vroeger de plaats van een van de twee steenfabrieken in Spijk.

Even verder komen we aan bij het stoomgemaal, gebouwd in 1913, in opdracht van het polderbestuur (foto links oude situatie, rechts huidige situatie). Het verving de 3 wipwatermolens die hier al bekend waren vanaf 1760 en trapsgewijs het water uit de polder maalden. De molens werden in 1914 gesloopt. Het grote wiel achter het gemaal is ontstaan in 1663, het wiel buitendijks is waarschijnlijk in 1659 gevormd.

Op de plaats van de bedrijven die buitendijks in de loodsen zijn gevestigd was vroeger een houtzagerij. Het wiel (in Spijk "De wiel") waar we langs komen is een overstromingsfenomen uit vroeger tijden (waarschijnlijk in 1658) toen de Linge een flinke rivier was die tot in de 20^e eeuw regelmatig overstromingen veroorzaakte en de benedenverdieping van buitendijkse woningen compleet onder water zette. De wiel was in de winters van de vorige eeuw een gewilde schaatsplek voor dorpsgenoten. Achter de wiel was in de middeleeuwen de plaats van de galg.

Zo komen we aan het veer wat al sinds 1641 bekend is. Vroeger een grote platte schuit voor paard en wagen en vee, later een kleiner pontje voor arbeiders die naar het werk gingen. Tegenwoordig is het een seizoensgebonden pontje waar je ook een hapje kunt eten (www.carolinge.nl).

Even verder staat de kerk en buitendijks stond het kasteel, waarbij de dijk vroeger werd omzoomd door notenbomen.

Bij de "schoolstoep" waar nu huizen staan, zien we een kunstwerk in de dijk. De titel is "wat een drukte". Het is gemaakt van cortenstaal en keramiek door Jos van Dormolen, destijds inwoner van Spijk.

Als we de dijk volgen zien we verschillende monumentale boerderijen, Zoals bijvoorbeeld het wapen van Leiden, Zuiderlingedijk 89. Van oorsprong 17^e eeuws, maar in huidige vorm gedeeltelijk uit de 18^e en 19^e eeuw stammende boerderij op T-vormige plattegrond. De boerderij bevat een gevelsteen met het wapen van Leiden, twee gekruiste sleutels, het jaartal 1760 en een band met de tekst: "God wil dit huys van quaat bevrijen en zijn bewoners gebenedijen". Het jaartal wil niet zeggen dat de boerderij toen is gebouwd, een deel van het voorhuis stamt uit de 17^e eeuw, maar in 1760 werden het metselwerk en de kap vernieuwd. "Het wapen van Leiden" werd in 1959

onder monumentenzorg geplaatst en in 1997 tot woonboerderij verbouwd.

Zuiderlingedijk 141 heeft een T-vormige plattegrond onder rieten kap en is waarschijnlijk eind 18^e eeuw gebouwd. We zien een gevelsteen "Robberts Toorn" waarop een man en zijn hond zijn afgebeeld. De man beklimt een tegen een kasteeltoren geplaatste ladder. Dit verwijst mogelijk naar de inname van Gorcum door Willem van Arkel in 1408, waarbij de Gorcumse Robbertstoren werd beklommen. In het verhaal daarvan komt de naam 'Van der Werve' voor en waarschijnlijk hebben de eigenaren van de boerderij, van der Werff, daarom deze naam voor hun boerderij gekozen.

Er zijn nog meer oude monumentale boerderijen, maar ook het weeghuisje aan de dijk is aardig. Dat is gebouwd in 1921 door de polder Spijk. Op de weegbrug, werden voornamelijk landbouwproducten gewogen die na het wegen in een aak werden geladen die in de Linge lag te wachten en naar Gorkum of Geldermalsen voer. Het wegen van aardappelen en bieten kostte twee en een halve cent per 100 kg, een auto wegen kostte 50 cent. In de jaren vijftig raakte het huisje in onbruik en verviel, maar een aantal jaren geleden is het gerestaureerd. Inclusief de Latijnse tekst, "*paterna rura excercitibus*" "gelukkig is de man die het land altijd mag bebouwen". Een aardig detail: het huisje

staat ongeveer op de plaats waar bijna 250 jaar een korenmolen heeft gestaan, enkele honderden meters na de grens tussen de twee heerlijkheden, waaruit Spijk destijds bestond. Aan de Gorkumse kant was een forse belasting op brood en bloem, in tegenstelling tot de Leerdamse kant. Om deze belasting te ontlopen werd in 1640 hier op het Overeinde deze molen gebouwd ter vervanging van de molen aan het Nedereinde. Er was in die tijd een levendige smokkel, bekend als de "Spijkse broodsmokkel" via water en ijs van de Linge. De straffen waren zwaar en soms volgde jarenlange verbanning uit Holland.

Het binnendijkse wiel naast Zuiderlingedijk 121 is waarschijnlijk ontstaan bij een dijkdoorbraak in 1770.

Tussen het “Boveneind” en “Vogelswerf” staat het gemaal ‘Broekse sluis’, het “nieuwe” watergemaal, dat de polder sinds 1969 op peil houdt. Hierachter ligt de “Broekwiel” die minstens 600 jaar oud is. Langs de wiel loopt het pad naar het Lingebos, vanwaar je naar Fort Vuren kunt lopen via het Waterliniep pad en het klompenpad. In de polder zien we de groepsschuilplaatsen, die gebouwd zijn in de mobilisatietijd voor WOII. In het Lingebos kun je prachtig wandelen en zwemmen. Je vindt er pannenkoekenhuis ‘Het Lingebosch’, ruitersportcentrum ‘Lingebos’ en camping ‘de Lieveeling’.

Bovenaan de dijk staat het wachthuisje van de Waterlinie. Dit kunstwerk markeert de plek waar de Nieuwe Hollandse Waterlinie de dijk verlaat en afbuigt naar het zuiden in de richting van het Lingebos en Fort Vuren. Als je er richting Spijk langsrijdt blijft de wachter je met z'n ogen volgen, let maar op. Het is één van de gereconstrueerde kunstobjecten uit de tijd van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, die tijdens de dijkverbeteringsprojecten werd gerealiseerd. Langs de dijk zie je ook groepsschuilplaatsen, vaak bunkers genoemd, die deze dijk met fort Vuren verbinden en zo deel uitmaken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Verder langs de dijk staan nog een aantal oude boerderijen en aan het eind van Vogelswerf is het oude watergemaal verbouwd tot het bijna een kasteeltje lijkt, met ophaalbrug en al.

Als we daar de stoep naar beneden volgen komen we na een paar kilometer weer in het dorp. Onderweg zien we nieuwe huizen, maar ook de achterkant van de prachtige oude boerderijen en ouderwetse veeschuurtjes in de wei. Als de winkel van de kaasboerderij open is kunt u daar boter, kaas, eieren en nog veel meer lekkers kopen. Langs de Kweldijk staan nog oude knotwilgen, er staan hier en daar koeien in de wei en een buizerd of ijsvogeltje kom je ook zo maar tegen.

Bekende inwoners van Spijk zijn het zangersechtpaar Saskia en Serge, die hier al jaren heerlijk wonen en Dennis van Aarssen, die in 2019 de Voice of Holland won, groeide op in Spijk.

Voor elk wat wils dus en misschien wel een reden om eens de fiets of auto te pakken en naar de meest westelijke kern van de gemeente West Betuwe te reizen. **U bent welkom.**

